

Oroszlány, a több mint 60 éves bányaváros és a szénbányászat

KARDICS ISTVÁN okl. bányamérnök, ny. tervezési főmérnök

A szerző párhuzamba állítva áttekinti Oroszlány és a szénbányászat történetét, a bányászat hatását a város fejlődésére. A dőlt betűs szakaszok a város, az álló betűsek a szénbányászat eseményeit mutatják be.

Az Oroszlán, ill. Oroszlány nevű települést 1701-ben alapították Komárom vármegye Oroszlánkő nevű pusztáján, az 1701. május 5-én Pápán, Gróf Esterházy Antal által is aláírt telepítési szerződéssel.

A területen nem volt más, csak puszta föld, illetve vadon és ugar, amelyet el kellett foglalni és lakhatóvá kellett tenni. A szerződés 2. pontja szerint: „A megszállásra és házak építésére engedtetik nekik négy esztendeig való szabadság.”

A „megszállásra”, letelepedésre Nyitra, Pozsony és Trencsén megyékből érkező, evangélikus hitű, tót ajkú családok kaptak lehetőséget, akik új falut építettek. A falu lakossága nagy szegénységben élt, mert a termőföld az erdőirtások ellenére kevés volt és terméketlen. Többen éltek favágásból, mész- és faszénégetésből, hamuzsír-főzésből és fuvarozásból.

A XX. századi ipari fejlődés a '30-as években érte el Oroszlányt. Ahhoz, hogy egy ásványvagyongra ipari létesítmény települjön, legalább 3 tényező szükséges:

- az ásványvagyong, Oroszlány esetében a szén megléte,
- igény a szén ipari felhasználására, és
- a szén kitermelők, a bányászok jelenléte.

Oroszlány külterületén 1915-ben kezdődtek a szénkutatások, de a fúrások nem találtak műrevaló szenet. A Magyar Általános Kőszénbánya Részvénytársulat (MÁK Rt.) 1930-1932 között Oroszlány és Bokod határában lemélyített 20 db kutatófúrásból készült jelentése azonban a területet szénkutatásra alkalmasnak, a megismert széntelepeket műrevalónak minősítette. Az ásványvagyong, a szén tehát biztosított volt.

A XX. század első felében az energiaszükséglet döntő többségét még a szén elégítette ki, így a szén felhasználásának igénye is megvolt.

A MÁK Rt. 1930-ban az oroszlányi, 1932-ben a bokodi gazdákkal (földtulajdonosokkal) szénjogi szerződést kötött kutatásra és a szén kitermelésére. A szerződés előírta a MÁK Rt.-nek, hogy 1938. január 16-ig bányát kell nyitnia.

Az 1929-33-as világgazdasági válság miatt a szénfelhasználás is lényegesen csökkent. A kényszerítő hatások: a konkurencia megjelenése és a szerződési határidő azonban bányaeépítésre ösztönözték a MÁK Rt.-t. 1936-ban megkezdtek a 12,8 km hosszúságú, 20 kV üzemi feszültségű távvezeték építését Bánhidától a létesítendő bánya külszínéig, 1937 májusában pedig egy függőleges akna mélyítését.

Az 1. sz. segédaknának nevezett függőleges akna

szeptember 14-én, az áthúzó szellőztetést és második kijáratot biztosító légfeltörés, valamint a távvezeték is 1937. december 3-ra lett kész, így „hivatalosan” ezt a dátumot tekintjük az oroszlányi szénbányászat kezdetének.

1938-tól megkezdődhetett a bányamezők feltárása, majd a széntermelés, amihez kitermelőkre, bányászokra volt szükség.

Oroszlánynak 1938-ban, az iparosítás kezdetén 1628 lakója volt, 82% földművelésből élt, 171 volt bányász és önálló iparos. Az 1. sz. segédaknáiig létrehozott hálózatról Oroszlány falu villamosenergia-ellátása is megvalósult.

A MÁK Rt. Tatabányán 1897 óta sikeres szénbányászatot folytatott, de az első években Oroszlányban csak a szénjogi szerződésben előírt minimális széntermelést végezte. Ekkor a bányász szakmunkások, a vájárok többsége Tatabányáról járt Oroszlányba dolgozni, s voltak, akik a faluban laktak albérlésben.

A II. világháború idején megnövekedett energiaigény hatására indult meg a fejlődés az oroszlányi szénbányászatban. A MÁK Rt. 1940-41-ben létesítette a XVI. Bányauzemet, majd lejtősakna kihajtásával önálló üzemmé (XVIII. Bányauzem) fejlesztette az 1. sz. segédaknát, és a növekvő széntermelés elszállítására épült az Oroszlány és Tatabánya közötti sodronykötélpálya, amely 1941 végére lett kész.

1939-ben a háromtantermes evangélikus iskolán kívül egy egytantermes katolikus iskolát is létesítettek Oroszlányban, de ez hamarosan kevésnek bizonyult.

A növekvő széntermelés egyre több kitermelőt, bányamunkást igényelt, akik letelepítéséhez azonban lakások kellettek. 1941-ben a II. bécsi döntés után a Zsil völgyéből, Petrosényből és környékéről menekült bányász családok érkeztek Oroszlányba.

A MÁK Rt. a tatabányai gyakorlatának megfelelően 1941-ben Oroszlányban is megkezdte a bányász családok elhelyezésére szolgáló lakótelepek építését a Felső-telepen (a XVI. Bányauzem környezetében) és az Alsó-telepen (a falutól nyugatra, délnyugatra). 1941-ben 9 tiszt- és 44 munkáslakást építettek, ami 1942-ben 100, 1943-ban 288, 1944-ben 64 munkáslakással szaporodott, és tervezték egy modern munkás lakótelep építését is. Összesen 505 lakás épült fel a 4 év alatt. Ez volt Oroszlány bányavárossá alakulásának kezdete.

A háború befejezése után megkezdődött az újjáépítés, a konszolidáció időszaka. A szénbányák állami tulaj-

donba kerültek, megszűnt a MÁK Rt., a Magyar Állami Szénbányák Rt. irányítása alá került a szénbányászat. Kezdetben a Tatabányai Kerületi Bányagazgatósághoz, 1948-tól a Tatabányai Szénbányák Nemzeti Vállalathoz, 1952. január 1-től a Tatabányai Szénbányászati Trösztökhöz tartoztak az oroszlányi bányauzemek.

Az Oroszlányon elsőként épült bányatelepi barakklakások és bányász családok házak igen hamar kevésnek bizonyultak a gyorsan növekvő számú lakosság elhelyezésére.

Az 1945 után elindult fejlődés során tovább épült a település: a Mészáros Lajos utca, a Rosenberg utcai emeletes házak, az Alsó-telep.

A háború utáni fejlődés Oroszlányt, mint települést is átformálta, megváltoztatta. 1945. augusztus 2-től orvost kapott Oroszlány, elkészült az orvosi lakás és rendelő. 1947-ben nyitották meg az ún. barakk iskolát, majd 1950-ben átadták a József Attila Általános Iskolát, a település első korszerű oktatási intézményét. 1951-ben megérkezett a második orvos is, 1952-ben pedig megkezdődtek a szakrendelések a felépült új rendelőintézetben.

1947-ben a magyar állam áttért a tervgazdálkodásra. 1950-ben indult az I. ötéves terv (1950-1954). A politikai vezetés a gyorsabb fejlődés érdekében 1951-ben módosította az eredeti tervszámokat, ami az alábbiakat is tartalmazta:

1951. évi II. törvény, az ötéves tervről szóló 1949. évi XXV. törvény módosításáról: „A módosított ötéves terv segítségével Magyarországot a vas és acél országává, a gépek országává, fejlett ipari országgá alakítjuk.”

„8. §. (1) A bányászati termelés értékének 1954-ben, az eredeti ötéves tervben előírányzott 55,2% helyett 142%-kal kell meghaladnia az 1949. évi termelési értéket.

(2) A széntermelésnek 1954-ben nemcsak az évi fűtőanyag-szükségeket kell fedeznie, hanem a népgazdaság részére jelentős tartalékot is kell biztosítania. Ezért a termelést az 1949. évi 11,5 millió tonnáról 1954-ben az eredetileg előírányzott 18,5 millió tonna helyett 27,5 millió tonnára kell növelni.

(3) A bányászat termelésének növekedését az eredetileg előírányzott 2 milliárd 465 millió forint beruházása helyett 4 milliárd 800 millió forint beruházással kell biztosítani.”

Ebből a feladatból és pénzből Oroszlánynak is jutott, nem csak bányaeépítésre és termelésre, hanem lakásépítésre is. Ekkor indulhatott el Oroszlány a várossá fejlődés útján. A termelés növekedésével egyre nőtt a bányászok és kisegítő munkások száma. Fokozni kellett a lakásépítés ütemét is.

Az oroszlányi bányák jobb adottságai nagyobb teljesítmények elérését tették lehetővé, mint más bányavállalatok bányái, ami vonzotta a munkaerőt, s a létszámot központi intézkedésekkel is növelték.

1951. március 1-től munkába álltak a brennbergi bánya bezárása miatt Oroszlányba telepített bányászok, valamint szeptember 1-től a Salgótarján és környékéről áthelyezettek is.

A munkaerő-helyzet további javítása érdekében az Igazságügyi Minisztérium Közérdekű Munkák Igazgatósága (KÖMI) 1952 júniusától Oroszlányba, a XVIII. Bányau-

üzem területére helyezett egy rabtábor, amelyben egyaránt voltak elítéltek és internáltak. Ezek az emberek 1956. október végéig dolgoztak itt, átmenetileg enyhítve a létszámhiányt.

A munkaerő forrása sokrétű volt. Az őshonos munkavállalók mellett dolgoztak itt a környék településeiről és a távolabbi falvakból, városokból naponta bejárók, az ország minden részéből toborzottak. Sokan munkásszállókban laktak, majd véglegesen letelepedtek. Voltak munkára idevezényelt sorkatonák és Budapestről kényszer-kitelepítéssel idehelyezett nők is.

A vājár szakmunkásokat nem helyben képezték. A megnövekedett igények azonban indokolttá tették, hogy 1953 szeptemberében megnyissa kapuit a MŰM 312. sz. Iparitanuló Intézete, az oroszlányi vājáriskola.

A vājáriskola

1951-ben Környétől Oroszlányig kiépült a MÁV vasúti szárnyvonala. Az oroszlányi bányák növekvő termelését az oroszlány-tatabányai kötélpálya egyedül már nem tudta volna elszállítani, ezért a létrehozott vasútvonal mellé szénosztályozó épült, valamint az oroszlányi középállomástól függősín-pályát létesítettek az osztályozóig, és megvalósították a vasúti rakodás-szállítás lehetőségét is. A rendszer 1952. február 17-től lépett életbe.

1947. június 15-én avatták fel az új kultúrházat, a Felső-telepen épült első kulturális létesítményt, a Rajk László Művelődési Otthont, amely később a Vörös Csillag Filmszínház nevet vette fel. 1953-ban jött létre az első Petőfi Sándor Művelődési Ház egy barakk épületben, ahol 1954-ben helyet kapott a városi könyvtár is.

1952-ben 1030 lakás volt Oroszlányban, lakóinak száma ~ 5.500 fő. 1954-ben a település 1617 lakásában és a munkásszállókban körülbelül 8.500-an éltek.

A Minisztertanács 1954. február 1-i hatállyal városi címet adományozott Oroszlánynak, majd március 20-án megalakult a városi tanács. A várossá nyilvánítás azonban még semmilyen tekintetben nem jelentett városi körülményeket. Ezeket a következő évtizedek teremtették meg. Ezt a munkát segítette 1957. január 1-től az Oroszlányi Szénbányák önálló vállalat létrejötte, amely az élet nagyon sok területén segítette Oroszlány város fejlődését.

Az oroszlányi szénbányászat már az ötvenes évek elején megérett az önállósulásra. Erre a jelentős és a medence bányászatának további fejlődését meghatározó eseményre – a vállalati önállóság elnyerésére – néhány évet még várni kellett. A legfontosabbak, a műszaki-gazdasági és a személyi feltételek már korábban is adóttak voltak, viszont nem voltak meg a politikai feltételek.

1956 végén, az akkori, megváltozott politikai helyzetben azonban sikerült elérni a függetlenséget. Egy ilyen szervezeti változtatás jóváhagyása bizonyos mértékig növelhette a kormány legitimitációját is, ezért Czotner Sándor bányá- és energiaügyi miniszter 1957. január 1-i hatállyal aláírta az Oroszlányi Szénbányák alapító okiratát.

Az új vállalat folytatta a termelés ütemes növelését, ami 1959-ben átlépte az évi 2 millió tonnás határt. Fejlesztette a munkahelyi technológiákat, javítva a teljesítmény-mutatókat és a termelés gazdaságosságát.

A vállalati önállóság új helyzetet teremtett a bányászatok kiszolgálásában, központi javító-üzem és központi anyagraktár létesítését tette szükségessé.

Oroszlányt a szén és a szén iránti igény tette városossá, és azok az emberek, akik a megélhetésért vállalták a természettel való küzdelmet. Oroszlány város fejlődése és működése az ezredfordulóig főleg a bányászatól és a villamosenergia-ipartól függött.

Az oroszlányi bányák évről évre többet termeltek. A termékek többségét elszállították. A háztartási szén eladásával soha nem volt probléma, a növekvő mennyiségű égőpalával (energetikai szénnel), különösen porszén frakciójával azonban értékesítési gondjai voltak az új vállalatnak, a Bánhidai Erőművet ugyanis a tatabányai bányák látták el. Az ötvenes években az égőpalát helyben nem lehetett hasznosítani. A medence energetikai szénvagyonának felhasználására két megoldás kínálkozott: a Bánhidai Erőmű kapacitásának növelése, vagy egy új erőmű építése Oroszlány térségében.

Az országos tervezőbizottság felügyelő minisztérium és tervbizottság – figyelembe véve az oroszlányi szénmedence megkutatott energetikai szénvagyonát és Magyarország villamosenergia-igényének növekedését – az oroszlányi erőmű létesítése mellett döntött. 1958 elején jelent meg feladatként egy 3x50 MW teljesítőképességű erőmű építése. A tervek már elkészültek, amikor 4x50 MW-ra növelték az erőmű beépítendő kapacitását. 1958 végén kezdődött az Oroszlányi Hőerőmű építése Bokod mellett, ahol az átfolyó Átalér patak felduzzasztásával hűtővizet lehetett kialakítani.

1961. július 1-én megalakult az Oroszlányi Hőerőmű Vállalat (OHV), és 1961. december 1-re elkészült az erőmű első gépegysége (1. sz. blokk), amely villamos energiát termelt az országnak. 1962. május 31-én a második, december 19-én a harmadik, 1963. május 19-én a negyedik gépegységet (blokkot) is rákapcsolták az országos hálózatra. A 4x50 MW beépített teljesítményű erőmű átadási ünnepségére 1963. augusztus 15-én került sor.

A tervek és a létesítés a korabeli műszaki színvonalon valósultak meg, több kiemelkedő műszaki megoldást is alkalmazva. Az Oroszlányi Hőerőmű a kor fontos alaperőműveként, magas kihasználtsággal működött.

A hőerőmű felépítése és üzembe helyezése a város fejlődésében és a medence bányászatában is mérföldkő volt. Létrejött egy új vállalat, amellyel szemben az oroszlányi bányáknak napi ellátási kötelezettsége lett.

Az Oroszlányi Hőerőmű megépítése további lakásigényt jelentett (1958-1963). Az erőmű dolgozói részére is épültek a lakások (pl. a Bánki Donát úton).

A város első tíz évének időszakában 2400 lakást építettek, és mindehhez elegendő bölcsődét, óvodát, iskolát, bolt-hálózatot.

Oroszlány lakossága a népszámlálási adatok szerint az 1949. évi 3740 főről 1960-ra 13082 főre (9342 fővel) növekedett. Az Alsó-telepen tovább épült a város.

1958-ra lett kész Oroszlány legjellegzetesebb épülete, a Városkapu, 1959-ben megépült a Béke-szálló, ahová 240 bányász költözhetett az eléggé zsúfolt munkásszállókról. 1959-ig felépült az Óváros a Rákóczi útig, 1964-re az Újváros első üteme a Dózsa György útig.

A város intézményrendszere tovább fejlődött: 1957-ben megnyitották a város szülőotthonát. 1963-ban a rendelőintézet az Oroszlányi Városi Tanács irányítása alá került, s az üzemorvosi rendelőket az Oroszlányi Szénbányák üzeméhez telepítették.

1958-ra felépült a 16 tantermes Arany János Általános Iskola. 1960-ban volt a Zeneiskola ünnepélyes megnyitója. 1963 őszén Oroszlányon alakult meg a megye első önálló Dolgozók Általános Iskolája. 1962 őszén volt az oroszlányi gimnázium első féléve. Atmenetileg a József Attila Általános Iskola épületében, a Tatabányai Arpád Gimnázium fiókintézeteként kapott otthont. Az Oroszlányi Gimnázium önálló épülete 1966-ra lett kész. Az ipari-tanuló-intézet (vájáriskola) 1964 őszétől fokozatosan szakmunkásképzővé, majd a későbbiekben szakközépiskolává alakult. 1962 végére elkészült a III. sz. (Ságvári Endre) Általános Iskola első szárnyépülete, a második épületrészt 1970 szeptemberében adták át.

1945-ben alakult az Oroszlányi Bányász Zenekar (ma Oroszlányi Bányász Koncert Fúvós Fesztiválzenekar) a település zeneszerető polgáraiból. A kezdeti nehézségek után a bányavállalat támogatása tette lehetővé a zenekar fejlődését. Egyre nagyobb létszámmal, gyarapodó hangszerállománnyal, kottatárral az 1970-es évekre a magyar amatőr fúvószenekari élet kiemelkedő együttesévé vált. Rendszeresen részt vett nívós zenei fesztiválokon, zenei versenyeken, emellett a hagyományos nemzeti és bányász ünnepek állandó szereplője lett.

1946-ban megalakult az Oroszlányi Bányász Sport Club. A labdarúgó csapat otthona 1960-ig egy salakos focipálya volt. Miután létrehozták az Oroszlányi Szénbányákat, a vállalat is részt vett a város sportéletének fellendítésében. Az OBSC több kitérő szakosztályának (súlyemelés, kosárlabda, labdarúgás, ökölvívás, cselgáncs, teke, atlétika stb.) támogatása mellett a vállalat a város amatőr sportját is szervezte. Az üzemek vetélkedése több sportágban, több éven keresztül városi esemény volt. A városban több sportlétesítményt is építettek, de a szakosztályok működéséhez az iskolák tornatermeire is szükség volt. 1958-ban adták át a strandot, a röplabda-, kosárlabda- és tenispályákat. 1958-ban elkezdték a sportstadion építését is, 1960. május 1-én volt a stadionavatás.

1958-ra elkészült a félezer nézőt befogadó Ady Mozi, egy évvel később megnyitották a városi könyvesboltot. 1958-ban a falusi részen létrehozták a II. Rákóczi Ferenc Kultúrotthonot. 1961-ben új épületet kapott a Petőfi Sándor Művelődési (Ház) Központ, és ide költözött a zeneiskola is.

A Városkapu

A hőerőmű ellátása évi 1750 kt, kb. 11000 kJ/kg fűtőértékű égőpalát igényelt, ezért új bányauzemeket kellett telepíteni. 1961-től épült a XXIII-as Bányauzem, 1963-tól a XXII-es Bányauzem. Az új bányauzemekhez új szállítási rendszerre és új feldolgozó központra volt szükség. 1965-ben fejeződött be a palatörőmű koncentráció építése a szénosztályzó környezetében, amely magába foglalta a II. sz. középállomást az üzemektől befutó kötélpályákkal, s innen indult a kötélpálya a hőerőműig.

A bányaeépítési beruházások eredményeképpen 1961-től termelt a XXI. Bányauzem, 1966-tól a XXIII., 1967-től a XXII. Bányauzem.

Az Oroszlány-bokod-pusztvám-móri szénmedence életében fontos dátum 1964. január 1., amikor a pusztavámi bányauzemeket (Iker-akna, Béke- és DISZ lejtőakna, Katonacsapás I-II.) az Oroszlányi Szénbányákhoz csatolták. A vállalat termelési csúcspontját 1965-ben érte el, ekkor évi termelése 3552 kt volt.

1963 októberére lett kész a hőközpont, ami kezdetben 600 lakást, a III-as számú iskolát és az új tanácsházat látta el meleg vízzel és távfűtéssel.

1964 júliusában helyezték üzembe a Haraszt-hegy tetőjére épített, 25 m magas, 2000 m³ befogadóképességű víztornyot, amely a város egyik szimbólumává vált. Ekkor kapcsolódott Oroszlány a tatabányai vízellátási rendszerhez.

Az ötvenes évek elején kezdődött a Borbála-telep beépítése. A „bányász saját ház” (BSH) akció keretében a vasútállomáson lerakott építőanyagokat felhasználva építették házaikat az arra vállalkozók.

Az önállóvá vált Oroszlányi Szénbányák egyik új egysége az Építészeti Üzem volt. A Komárom-Esztergom Megyei Beruházási Vállalat (KOMBER) végezte Oroszlány beruházási ügyeit és bízta meg építési feladatokkal a KOMÉP építőipari vállalatot, valamint az oroszlányi Építészeti Üzemet.

A '60-as évek elején az építők részére külön munkásszálló létesült, ami ma Gyermekegység és Általános Iskola.

Az Építészeti Üzem a bányászati építészeti tevékenysége mellett a város fontos kommunális beruházásainak is kivitelezője lett: a Hőközpont átalakítása, kéményépítés, Rákóczi úti gyógyszertár és vegytisztító szalon, Városi Művelődési Ház, Sportszarnok, Városi Uszoda, Bányász Sporttelep bővítése stb.

A magyar szénbányászatot az 1960-as évek második

A Művelődési Központ építése, háttérben a víztorny

felében érte az első trauma. Az olcsó és akkor korlátlanul vélt szovjet olajimport megjelenése leértékelt a szilárd energiahordozókat, a gazdaságossági értékítélet a szénhidrogén alapú tüzelőanyagok, energiahordozók javára döntött. Az 1968-ban meghirdetett új gazdasági mechanizmus szellemében első helyre a gazdaságossági követelményrendszer került.

A kormányzat elhatározta a szénbányászat visszafejlesztését, azonban foglalkoztatási és politikai megfontolások miatt ezt egy lassú, kezelhető folyamatként kívánta megvalósítani. Alacsony termelékenységű, kis kapacitású bányák egész sorát zárták be. A működő bányák száma 1965-ben 133 volt, ezt 1975-re 57-re csökkentették. A foglalkoztatottak száma 122 ezerről 84 ezerre, a széntermelés 31,4 Mt-ről 24,9 Mt-ra esett vissza. Ez alatt az évtized alatt a bányászat termelékenysége növekedett, gazdaságossága javult.

A szénbányászat visszafejlesztése az oroszlányi szénbányászatot is érintette. 1966-tól 1977-ig a vállalat évi termelése több mint egymillió tonnával – 3552 kt-ról 2356 kt-ra – csökkent. Az oroszlányi hőerőmű ellátása miatt a termelés csökkentése a minőségi szénfajtákat érintette, aminek következtében a vállalat korábbi nyereséges gazdálkodása veszteségesé vált, támogatásra szorult.

A termeléseszközt és visszafejlesztés hatására rohamosan csökkent a dolgozók létszáma is. A vállalatvezetés a visszafejlődés mérséklése, ill. megállítása érdekében kialakított stratégiája a következő volt: a munkahelyi gépesítés továbbfejlesztése, a koncentráció növelése, új bányanyitások.

A szénbányászat visszafejlesztésének programja a hatvanas évek közepén érte el Oroszlányt. A város fejlődési üteme is mérséklődött, 1965-70 között csak 431 lakást építettek.

Ebben az időszakban települt Oroszlányba több könnyűipari szövetkezet és a Duna Cipőgyár; majd 1979-ben a Kontakta Alkatrészgyár, ahol az itt élő fiatalság és a nők megfelelő munkaalkalmat találtak.

1970-től új lendületet vett a város fejlődése. Öt év alatt közel 1400 lakás, bölcsőde, óvoda, iskola létesült, és bővült az üzlethálózat is.

1970-72-ben a dinamikus növekvő energiaigények egyre nagyobb hányadát – a szénbányászat visszafejlesztésének eredményeképpen – az import olaj fedezte. Ezt

a folyamatot rendfűtette meg az első – 1972-73-as – olajválság. Ennek két lényeges tanulsága volt: egyrészt a szovjet olajbehozatal nem korlátlan, másrészt nem is olyan olcsó. Ez a felismerés ismét a hazai erőforrásokra irányította a figyelmet.

Az 1970-es évek elején megkezdtek az Oroszlányi Hőerőmű bővítésének vizsgálatát, amelyben az erőmű több változatú: 100, 140 és 200 MW-os, később 2x215 MW-os bővítése szerepelt. A Márkushegyi Bányászati Üzem kezdeti telepítési javaslatai is a fő fogyasztó (az oroszlányi erőmű) vizsgált kapacitásváltozataihoz illeszkedtek.

Az Oroszlányi Hőerőmű bővítésére tervezett 430 MW-os (2x215 MW) kapacitás megvalósítását egy 1975. évi állami tervbizottsági (ÁTB) határozat 1982-83-ra írta elő.

Az első olajválság kikényszerítette a IV. ötéves terv energetikai fejlesztési elképzeléseinek felülvizsgálatát. A '70-es évek első felének tényadataiból prognosztizált energiaigény-növekedést (évi átlag 7%) figyelembe véve az ÁTB 5004/1975. sz. határozata elrendelte, hogy a VII. ötéves tervi erőmű-építési program előkészítése érdekében 1976 I. félévében ki kell dolgozni a Dunántúli Gyűjtőerőmű és az azzal kapcsolatos új bányanyitások fejlesztési célját. Az oroszlányi bővítés a Dunántúli Gyűjtőerőmű tervezett része lett.

Az 1979-ben kialakult második kőolajválság az ipar villamos-energia igényét tovább csökkentette, a lakossági szénigényt jelentősen növelte, ugyanakkor a már üzembe lépéséhez közeledő Paksi Atomerőmű megkérdőjelezte a Dunántúli Gyűjtőerőmű létjogosultságát, az ÁTB 5001/1981. sz. határozatával a hőerőmű építésére vonatkozó előző határozatát hatályon kívül helyezte. Az Oroszlányi Hőerőmű korszerű, magasabb hatásfokú 2 db 215 MW-os blokkjának építése megkezdődött.

A márkushegyi területen már 1945 előtt is mélyítettek néhány produktív mélyfűrészt, a részletes kutatást azonban csak 1962-ben kezdték meg. Az összesen 125 kutatófűrés kiértékelése után, 1973-ban a Márkushegy és Bokod I. területre kiadott megkutatottsági nyilatkozat 60,5 Mt, 16000 kJ/kg (3837 kcal/kg) fűtőértékű földtani szénvagyont állapított meg. A további kutatások eredményeinek köszönhetően nőtt a művelhető szénvagyron a Bokod II. területtel.

A kutatás előrehaladtával a bányatelepítés előkészítését is felgyorsították, 1969-ben egy, majd 1972-76 között több telepítési program is készült.

A bányatelepítést több kényszerítő körülmény indokolta. Az oroszlányi szénmedence termelése 1970-től fokozatosan csökkent, ugyanakkor felmerült az Oroszlányi Hőerőmű bővítése, amelynek hosszú távú energetikai szénigényét kellett megalapozni.

A Márkushegyi Bányászati Üzem megvalósítását az ÁTB az ún. „EOCÉN Program” keretében írta elő, amely program négy bányászati üzem létesítését (Márkushegy, Nagygyeháza, Mány, Lencsehegy), két bányászati üzem rekonstrukcióját (Balinka, Dudar), valamint az 1930 MW-os Dunántúli Gyűjtőerőmű létrehozását tartalmazta. (Az „EOCÉN Program” hivatalos állami döntések szintjén, ebben a megfogalmazásban nem létezett, csak egy szlogen volt.)

A márkushegyi beruházással (1976-1985) egy időben Oroszlányban további 1000 lakás épülhetett. Az új lakások fűtésére a régi hőközpont kapacitása kevésnek bizonyult, ezért 1979-80-ban távfűtési csővezetékét építettek az Oroszlányi Hőerőmű és a város között.

1980-ban Oroszlány város lakosainak száma 20811, a lakások száma 6752 volt.

1967. január 1-én kezdte meg működését a városban létrehozott Központi Üzemorvosi Rendelőintézet. 1973-tól Oroszlány egészségügyi ellátását egy központi szakorvosi rendelőintézet, egy üzemorvosi rendelőintézet, öt körzeti és három gyermek-körzeti orvosi rendelő szolgálta. 1982-re új, korszerű szakorvosi rendelőintézetet építettek, ide költöztek át a szakrendelők, míg a régi épületben a tudógondozó és körzeti rendelők maradtak. 1985 őszétől megszűnt a Tatabányai Megyei Kórház II. sz. Szülészeti és Nőgyógyászati Osztálya Oroszlányban. Helyén gyógyház létesült a mozgásszervi betegek gyógyítására.

1975-ben bővítették a József Attila Iskolát egy 8 tantermet tartalmazó épületrésszel. 1981. szeptember 1-től működött a város északi részén a IV. sz. Gárdonyi Általános Iskola, s ez lehetővé tette az egyműszakos oktatást. 1985-ben az Arany János Általános Iskola is bővült 9 tanteremmel.

A kulturális élet lényeges változását hozta a Városi Művelődési Központ megépítése, amelynek 1974. április 3-án volt a megnyitója. A városi könyvtár, több szakköri és klubhelyiség, kamaraterem és egy 450 férőhelyes színház kapott benne helyet.

1976. szeptember 4-én volt a Bányász-szobor avatása a Fő téren.

1975 júliusától van a városban központi TV-antenna-rendszer. 1985. május 27-én kezdte meg a műsorsugárzást a központi TV-antenna kábelrendszerén keresztül a városi kábeltelevízió.

1975 szeptemberére épült fel a városi sportcsarnok, s 1981. április 3-án volt a városi fedett uszoda avatása. 1985-ben az uszoda szomszédságában elkészült az új strand.

Fontos esemény volt az oroszlányi szénmedence bányászata szempontjából is az Oroszlányi Hőerőmű 1985-1990 közötti rekonstrukciója.

Az 1980-as években bebizonyosodott, ha nincs bővítés, akkor rekonstruálni kell az erőművet. A keletnémet, lengyel, cseh és magyar ajánlattevők közül a lengyel cég adta a legkedvezőbb árat a felújítási munkákra, s 1983. július 7-én Varsóban aláírták a szerződést.

1985. február 28-án, 170 000 üzemóra után az I. bloknál megkezdődött az Oroszlányi Hőerőmű rekonstrukciója. Az erőmű négy kazánját OB 230 típusú lengyel kazánra cserélték. A III. és IV. sz. blokkok rekonstrukciója során 42-42 MW hőteljesítményű hőközpont létesült, amely Oroszlány város távhőellátását 150/70 °C, a bokodi lakótelepét 90/60 °C rendszerben biztosította.

1990 nyarára – a szenes rekonstrukció után nagy megbízhatóságú – négy üzemelő blokkal 240 MW villamosenergia- és 84 MW hőenergia-kapacitású termelő erőmű jött létre. A rekonstrukció nem volt teljes körű, több feladatot később kellett megoldani az 1990-es évek folyamán. (Pl. 1994-ben egy szállítószalag-pályát építettek a meglévő kötélpálya helyett.)

Elsődleges cél a beépített teljesítőképesség és az élettartam növelése volt, a rekonstrukció pénzügyi keretei nem tették lehetővé, hogy a blokkok fajlagos hőfogyasztását is jelentős mértékben javítsák. A 240 MW beépített teljesítményű Oroszlányi Hőerőmű működési engedélyét a Magyar Energia Hivatal 2011-ig adta ki.

A szénbányászat gazdasági környezete 1986 után gyökeresen megváltozott a piacgazdaság kiépítését szolgáló általános központi intézkedések hatására. 1987-ben jelentősen csökkent, 1989-re pedig gyakorlatilag megszűnt a szénbányászat központi támogatása.

A szénbánya vállalatok diktált (maximált) áron értékesíthették termékeiket, a termeléshez szükséges anyagokat, eszközöket viszont szabad áron vásárolhatták, ami hozzájárult nagymértékű eladósodásukhoz.

A bányászati dolgozók részére a lakásjuttatás lehetősége megszűnt, az állami lakásépítési beruházások befejeződtek.

A '80-as évek végéig az oroszlányi bányüzemekből kb. 100 millió tonna szén termeltek ki.

A város „mennyei” növekedése az 1980-as évek második felére lényegében befejeződött. Oroszlány, az 1628 lélekszámú nagyközség a szocialista iparosítás áldozata lett. A bányászat és az energetikai ipar fél évszázad alatt több mint 21000 lakosú, fejlett infrastruktúrával rendelkező várost teremtett. (Oroszlány város lakóinak száma 1991-1995 között 21000 fölött, 1977-től 2003-ig 20000 fölött volt.)

A helytörténeti kör, amely Oroszlány falu történelmét, életkörülményeit, szokásait kutatta, 1991-ben kiadványában az alábbiakat írta: „Oroszlány mai lakói sok szempontból elkényeztetettek. Központi fűtéses, összkomfortos vagy komfortos lakásokban laknak, szórakoztatásukról naponta, sőt óránként gondoskodnak hivatalos szervek: tévé, kábel-tévé stb. Színháztermes művelődési központja kabinettermeiben sokirányú szakköri munkára, tanulásra, szórakozásra nyújt lehetőséget, 150 000 kötetes könyvtár; szélesvásznú filmszínház, uszodák, sportpályák és szabadtéri strand várja a kapcsolódásra vágyókat.”

Az oroszlányi bányászat fejlődése 1945 után indult meg, s döntően befolyásolta azt az I. ötéves terv módosítása által előírt széntermelés növelése. Az 1955-ig tartó meredek termelésfelfutással párhuzamosan emelkedett a bányászati alkalmazottak létszáma, és ezzel együtt Oroszlány város lakosainak száma. Az oroszlányi lakásépítés a városi válás (1954) után indult gyorsabb fejlődésnek, s az 1965-1970 közötti megtorpanást kivéve a '80-as évek végéig tartott. Ekkor érte el a jelenleg stagnáló lakásállományt.

Annak ellenére, hogy a bányászati alkalmazottak száma 1965 után csökkent, a város lakóinak száma 1980-ig töretlenül növekedett. Megérkeztek és letelepültek azok is, akik megeremítették egy új város gazdasági, közigazgatási, kulturális stb. működtetését. Oroszlány várossá alakult.

Magyarország energiafelhasználása rendszerváltást követően az 1989. évihez képest egyötödével csökkent. Ez a visszaesés nagyrészt a kilencvenes évek elején következett be. (Az ipar termelése 1992-ben az 1989. évi kétharmada volt.)

1990-ben a rendszerváltozás gazdaságpolitikai változást is hozott. A gazdasági környezet gyökeres átalakulá-

sa a KGST összeomlásával bekövetkezett piacvesztést és azt az új gazdaságpolitikai szemléletet jelentette, ami szerint mindent be kell zárni, ami nem tudja eltartani magát.

Az ipari termelés visszaesése miatt a szénpiacon lényeges változások történtek. 1991 II. félévében az erőművek főként a villamosenergia-igény visszaesése miatt csökkentették a szénátvételt, s ez az egész hazai szénbányászatra hátrányosan hatott, a termelés visszafogása a vállalatok sorát juttatta csődbe. Az energetikai szénpiac változása az Oroszlányi Szénbányák helyzetét is alapvetően befolyásolta.

Az Oroszlányi Szénbányák az 1992. évre tervezett mennyiségénél (a 2050 kt-ás ajánlatnál) több mint 700 kt-val kevesebb (1340 kt) energetikai szén eladására kapott lehetőséget. Ez a csaknem 600 M Ft bevételkiesés azt eredményezte, hogy sem a termelés csökkenéséből adódó vállalati foglalkoztatási gondok, sem a pénzügyi egyensúly nem voltak kezelhetők.

A vállalat vezetése úgy döntött, hogy a perspektivikus bányüzemeket és az ezeket kiszolgáló, előkészítő, feldolgozó üzemeket két lépcsőben leányvállalattá szervezi át, a széntevékenységhez nem kötődő egységekből önálló társaságokat hoz létre, a visszamaradó részeket pedig felszámolásba viszi. Az átalakítás tervét az ipari miniszter jóváhagyta.

1992. május 15-én létrejött a Széntermelő- és Széntértékesítő Leányvállalat, majd hozzá csatolták a külszíni üzemeket is, így 1992. július 1-től Oroszlányi Bányák Kft. néven működtek tovább a vállalat gazdaságosnak ítélt, széntermelésre alkalmas egységei (XX. Bányüzem, Dobai Külfejtés, Márkushegyi Bányászati Üzem).

Az Oroszlányi Bányák Kft. létrehozása, az önálló társaságok megszervezése után az Oroszlányi Szénbányák megmaradt része eladósodott, tartozásai meghaladták a vagyonát, ezért 1992. augusztus 17-én felszámolást kért maga ellen. Az illetékes megyei bíróság 1992. szeptember 24-én rendelte el a felszámolást. Felszámolónak a Szénbányászati Szerkezetátalakítási Központot (SZESZÉK) jelölte ki.

A rendszerváltozás után, az 1990-es években a nemzetgazdaságban teljes struktúraváltás következett be. Az állami tulajdon uralkodó helyzetét felváltotta a magántulajdon uralkodó helyzete. Az állami tulajdonban maradt vállalatokat is alkalmassá kellett tenni a piacgazdaságra való áttérésre. Ezt a célt szolgálta a térségi erőművek összevonása, majd részvénytársasággá alakítása, valamint a szénbányászat szerkezetátalakítási programja.

1991 októberére végén az Oroszlányi Hőerőmű Vállalat és a Tatabányai Hőerőmű Vállalat fúziója révén jött létre a Vértesi Hőerőmű Vállalat, majd két hónappal később, 1991. december 31-én részvénytársasággá alakulva lett Vértesi Erőmű Részvénytársaság (Vért), ami zártkörű alapítással jött létre. Alapítója az Állami Vagyonügynökség volt. A fő tulajdonos a Magyar Villamos Művek Részvénytársaság (MVM) lett.

Az 1992. november 12-i 3530/1992. sz. Kormányhatározat alapján erőmű-szénbánya integrációk alakultak. Ez alapját képezte a későbbi privatizációs folyamatnak is.

A kormány, az MVM, a Vért, a térségi szénbányák és az érdekelt szakszervezetek hosszadalmas tárgyalásai, érdekegyeztetése után a Vértesi Erőmű Részvénytársaság részévé vált a megmaradt oroszlányi és tatabányai szénbányászat. Az integráción belül a bányászati feladatokat a Vértesi Erőmű Rt. Bányászati Igazgatósága látta el.

Az integrációval egy regionális energetikai vertikum, egy olyan energiaipari koncentráció alakult, amelynek voltak bányái, erőművei és piaci a villamos energia, a távhőszolgáltatás és a beszállítói területen is. A cég jövőjét tekintve azonban „többfrontos harc” folyt az érintettek között. Eltérő célok mentén gondolkodott a fő tulajdonos, a Magyar Villamos Művek Részvénytársaság és a megye két érintett, egymással rivalizáló városának, Tatabányának és Oroszlánnak a vezetése. Nem alakult ki egység a térségi érdek alapján, ami meghatározta, dinamizálhatta volna a fejlesztéseket. A bizonytalanságot fokozta a Vért többször megkísérelt és sikertelen privatizációja is.

Az oroszlányi képviselő-testület, a kedvezőtlen folyamat hatására, 1993. márciusban határozta el, hogy a meglévő adottságokhoz igazodva ipari parkot létesít. Oroszlány 1997-ben az elsők között szerezte meg erre a hivatalos, „Ipari Park” létrehozását engedélyező jogcímet.

A foglalkoztatás helyzete a városban kedvezőtlenül alakult, a munkanélküliek aránya 1997-ben elérte a 11,4%-ot. Az ipari park kialakítására a város 450 millió forintot fordított, ugrásszerű fejlődése 1999-ben kezdődött. Ezt követően különböző gazdasági társaságok fokozatosan betelepültek a városba, s a bányászat leépítésével elvesztett munkahelyeket igyekeztek pótolni. Oroszlány gazdasági szerkezete gyökeresen átalakult. Ennek eredményeként a város korszerű iparral és szolgáltatási tevékenységekkel rendelkező településsé vált.

Az ipari parkban letelepedett vállalkozások eddig kb. 115 milliárd forint beruházást valósítottak meg, s a foglalkoztatottak létszáma 2015-ben már kb. 5000 fő volt. Az ipari parki cégek éves termelési értéke kb. 200 milliárd forint, termékeik 80-85%-a export.

1990 nyarától a felújított Oroszlányi Hőerőmű tüzelőanyag-ellátása továbbra is az oroszlányi bányák feladata volt.

Már a kilencvenes évek közepén egyértelművé vált, hogy az integrált Oroszlányi Hőerőmű – Márkushegyi Bányüzem hosszú távú működéséhez elengedhetetlenül szükséges a nyugati területek – Márkushegy IV. (Kőhalom) és Márkushegy II. bányamezők – bekapcsolása a márkushegyi termelő rendszerbe, mert a gazdaságosan kitermelhető szénvagon a feltárt bányüzem területén 12-14 Mt volt, ami csak 8-10 év tüzelőanyag-igényét fedezte.

Kőhalom feltárásáról a bányászati igazgatóság 1996 júliusában döntött. A mezőkapcsolás 1996 szeptemberében indult, és a szükséges feltáró vágatok kihajtásával 1999 januárjában valósult meg. Kőhalom első fejtésében 2000. október 16-án kezdődött a széntermelés.

Az Oroszlányi Hőerőmű környezetterhelő volta és a Hosszú Távú Villamosenergia és Kapacitáslektózi Megállapodás (HTM) 2003. december 31-i lejáratára nem

tette volna lehetővé a hosszú távú működést, ezért a Vért vezetése 1997-ben ajánlatot tett az MVM-nek a HTM meghosszabbítására 2014-ig. A szerződés meghosszabbítását az MVM erőműi kapacitáspályázat körébe utalta.

A Vért a „nagyerőművi” kategóriában az oroszlányi telephelyre három koncepcióval pályázott. Ezek között volt a meglévő szénportüzelésű blokkok környezetvédelmi retrofitja, azaz átalakítása, átszervezése, amely tartalmazta a füstgáz-kéntelenítő berendezés megépítését is. (A koncepciók között szerepelt még új, egy, ill. két cikrofluid tüzelésű, magas gőzparaméterű kazán létrehozása.) A Vért ajánlatai nem kerültek az elfogadott projektek közé, mivel az MVM ebben a kategóriában nem hirdetett ki győztest.

Oroszlány infrastrukturális ellátottsága jó, valamennyi ellátó hálózat kiépült. A város egyik beruházása a több szakaszban megvalósított útkorszerűsítési program volt, amelyet azonban tovább kell folytatni.

Az Oroszlányi Szennyvíztisztító Telep fejlesztése nagyon kényes környezetvédelmi gondokat orvoslott. A város és térségének szennyvízkezelése már régóta problémát okozott, mivel a szennyvízhálózat rendkívül elavult, a tisztító pedig csak kétfokozatú volt (biológiai tisztítást nem végeztek), s az Ipari Parkból érkező ipari szennyvizet is kezelni kellett. 2004-ben fejeződött be a szennyvíztisztító teljes rekonstrukciója. A háromfokozatú mű teljes mértékben kielégíti a ma érvényben lévő környezetvédelmi előírásokat. Az alkalmazott technológia világszínvonalú membrános megoldású, amit az Ipari Parkba betelepült Zenon Kft. gyártott.

A városban tevékenykedő kb. 260-270 kereskedelmi egység mellett a kereskedelmi láncok is letelepedtek (Spar, Penny, Lidl, Tesco, Real stb.). Szükséges lenne azonban egy olyan kereskedelmi központ létesítése, ahol a hétköznapi szükséges árucikkek mellett az igényesebb termékeket is meg lehetne vásárolni. Oroszlányban két kereskedelmi bank (OTP, K&H) és egy takarékszövetkezeti fiók működik.

Az Európai Unióhoz csatlakozás előtárgyalásai során ismertté vált az a követelmény, hogy a hazai erőműveknek 2005. január 1-től be kell tartaniuk a légszennyező anyagok kibocsátására előírt uniós határértékeket. Figyelemmel a bánya és az erőmű jelentős gazdasági és foglalkoztatáspolitikai körülményeire, a 2163/1999. sz. Kormányhatározat elrendelte az Oroszlányi Hőerőmű optimális szénellátása, környezetvédelmi előírásoknak megfelelő rekonstrukciója vizsgálatát az erőmű élettartamának meghosszabbítása érdekében.

A 2002. március 12-i kormányülés pozitív döntésével vált véglegessé a Vértesi Erőmű Rt. retrofit programjának megvalósíthatósága. 2002. május 23-án került sor a füstgáz-kéntelenítő mű alapkövetelményére. A kormány készfízető kezesként állt (10.311 M Ft hitelre) a Vértesi Erőmű Rt. további üzemeltetése szempontjából nélkülözhetetlen retrofit beruházás mögé.

A Vértesi Erőmű Zrt.-nél 2002-2006 között 20,4 milliárd Ft értékű környezetvédelmi és élettartam-meghosszabbító beruházási (retrofit) programot valósítottak meg. Ennek keretében az Oroszlányi Hőerőműben megépítették a nedves mészkő-gipsz technológiával mű-

ködő füstgáz-kéntelenítő berendezést, melynek segítségével több tízezer tonnával csökkent, és az előírt szint alá került a kéndioxid-kibocsátás. Ezzel párhuzamosan felújították az erőmű főberendezéseit, a kazánokat, a turbinákat és az elektromos rendszert. A kazánok átalakításával a nitrogénoxid-kibocsátás is csökkent, így be tartható lett az előírt korlátozás. A retrofit program eredményeként az erőmű élettartama meghosszabbodott.

A Magyar Energia Hivatal 2007. április 17-én kelt határozatában a Vértesi Erőmű Zrt. Oroszlányi Hőerőműve részére 2020. december 31-ig adta ki a villamosenergia-termelési működési engedélyt.

A retrofit program finanszírozása során problémaként jelentkezett a hitel visszafizetéséhez és a felmerülő bezárási költségekhez nyújtandó állami támogatás kérdése. A Pénzügyminisztérium – a gazdasági kabinet jóváhagyásával – a versenyképtelen szénbányák támogatását lehetővé tevő EU tanácsi rendelet alapján 2004. augusztus 31-én bejelentette az EU bizottságának a Vértet támogató szándékát. Az EU bizottsága a közös piac előírásaival összeegyeztethetőnek minősítette és elfogadta a támogatási kérelmet. 2006-ban a villamosenergia-törvény módosításával lépett hatályba az ún. „szénbányászati szerkezetátalakítási támogatás”, a szénfillér. A 2010-ben módosított EU tanácsi rendelet is lehetővé tette a márkushegyi széntermelés támogatását 2014. december 31-ig, valamint a bányabezárási munkákhoz való hozzájárulást.

A Vért-nek zavartalan működése érdekében szükség volt a „szénfillér” nyújtotta támogatásra. (A szénfillér a villamos fogyasztói számlákon megjelenő, kilowattóránként néhányszor tíz fillér nagyságú támogatás.) A szénfillér intézményének (amit Németország, Lengyelország, Spanyolország is alkalmaz) az a lényege, hogy a külső energiafüggőség enyhítésére életben tart pillanatnyilag nem gazdaságos bányákat (energetikai vertikumokat) is. Magyarországon is ez volt a szerepe.

Oroszlány város lakóinak száma 1993-ig még növekedett, azután lassú visszaesést mutatott, majd 1996 és 2014 között kb. 3000-rel csökkent. (2010-ben 18634, 2014-ben 18068 fő). A lakosság számának csökkenése a negatív vándorlási egyenlegnek tudható be: a város nem tudott elegendő számban munkahelyet biztosítani, ráadásul a halálozások száma rendre meghaladta az élve születések számát. Nagyon erőteljes csökkenés mutatkozott az általános iskolába járók létszámában, ami 1998 és 2012 között kb. 2200-ról 1300-ra esett vissza (kb. 40%-os csökkenés).

Oroszlány városban a rendszerváltozás előtti évtizedekben kialakított intézményrendszer és infrastruktúra az utóbbi időkre túlméretezetté, korszerűtlenné vált, elhasználdott. A városvezetés elsőrendű feladatává vált a kor követelményeinek megfelelő és szükséges intézményrendszer mennyiségi és minőségi kialakítása.

A városban döntő mértékben megvalósult az intézmények felújítása, átalakítása, részbeni megszüntetése. A gyermeklétszám sajnálatos csökkenése miatt a IV. sz. Általános Iskolát 1998-ban, az Arany János Általános Iskolát 2008-

ban bezárták. A megmaradt három általános iskola felújítása 2009-2010-ben megtörtént. Felújítottak két óvodát, s 2011-re a bölcsőde bővítése is befejeződött.

Ugyancsak felújították a Központi Szakrendelő Intézetet, ahová áttelepült a tüdőgondozó, az orvosi ügyelet és a mozgásszervi betegek gyógyítása, a gyógyházban, a volt szülőotthonban pedig egy 70 ágyas ápolási központot alakítottak ki.

A XX-as Bányüzem 2000 első negyedévében fejezte be a működését, a dobai külfejtés kitermelhető ásványvagyona 2000 augusztusában fogyott el.

A XX-as Bányüzem bezárása és a minőségi lakossági szén keresletének csökkenése lehetővé tette az oroszlányi szénosztályozó és palatórő mű felszámolását. A nagy zaj- és porterheléssel járó technológiai folyamatok megszüntetését a köré telepedett városrészes lakói is többször követelték. A külszíni szénosztályozó helyett a márkushegyi bányában, a lejtősaknai bunkerek felső (töltő) vágatában (két új bunker megépítésével) bányabeli osztályozó rendszert alakítottak ki 2001-2002-ben.

2003-2004-ben a Márkushegy I. bányamezőinek és Bokod II. bányamező termelésének befejezése után 2005-től a márkushegyi széntermelés a Kőhalom bányamezőből történt. 2006 II. félévétől Márkushegy II. terület feltárása is megtörtént, de ennek a termelésbe vonására már nem került sor.

A XX. Bányüzem, a Dobai Külfejtés és a Mányi Akna termelésének befejezése, a Tatabányai Fűtőerőmű eladása, a Bánhida Erőmű leállítása, majd kiszervezése után a Vért energetikailag csupán a Márkushegyi Bányüzemből és az Oroszlányi Hőerőműből állt, valamint 100%-os tulajdonában volt a Bánhida Erőmű Kft.

Az Oroszlányi Szénbányák megszűnésével Oroszlány sportja a legfőbb támogatóját veszítette el, és megszűnt az Oroszlányi Bányász SC is.

A régi szakosztályok több szabadidős egyesületben működnek tovább, valamint más sportágakra is alakultak sportegyesületek. A sportlétesítmények az oroszlányi önkormányzat kezelésébe kerültek. Állapotuk javítására, felújításukra az utóbbi években kerülhetett sor: uszoda: 2004-2005, sportcsarnok: 2008, sporttelep, tekepálya: 2007-2009. 2013-ban a IV. sz. Általános Iskola épületének lebontása után (a tornaterem megmaradt) az iskolaudvar területén egy sportcentrum részeként műfüves pálya létesült.

A művelődési intézmények közül a Művelődési Központ és Könyvtár (melynek homlokzatát 2010-ben, színháztermet 2012-ben újították fel) és a falusi Rákóczi Klub működik. Bezárta kapuit az Ady mozi (1992), a Petőfi Művelődési Házat pedig lebontották (2007). Működik még új helyén, a XX/1-es üzemudvar területén a Bányászati Múzeum és régi helyén a Szlovák Tájház. A Bányász Klub egy működési kényszerszünet (2011-2013) után 2013 őszén újra kinyitott.

A több mint 50 éves Bakfark Bálint Művészeti Iskolában és a Gimnáziumban széleskörű és színvonalas a művészeti oktatás: zene, tánc, képzőművészet, színjátszás. A közművelődés érdekében az elmúlt időszakban civil szervezetek, egyesületek és alapítványok jöttek létre.

A Vért a retrofit után új projektbe kezdett a biomassza tüzelési lehetőségének megvalósítása érdekében. Az 1. sz. kazánt fluidizációs, szén-biomassza (alternatív fűtőanyag) vegyes tüzelésére 2005-2006-ban, a 2. sz. kazánt 2008-ban alakították át.

Az 1. sz. és 2. sz. kazán a fluidizációs átalakítás után a faapríték mellett szalma és különböző mezőgazdasági melléktermékek eltüzelésére is alkalmassá vált. A szén tüzelőberendezés átalakítása után a bevitt tüzelőanyag 30%-a biomassza lett. A kazánátalakítás lehetőséget adott arra is, hogy az erőmű megfeleljen a szigorodó környezetvédelmi normáknak. (Pl. az éves CO₂ kibocsátás meghatározott mennyiségének betartása, ill. csökkentése.)

Oroszlánynak komoly lehetőségei vannak az idegenforgalom területén, mivel a város a Vértes északnyugati lábánál fekszik, csodálatos természeti környezetben. Területének több mint 60%-a erdő, aminek nagy része természetvédelmi terület. Nagy lehetőségek rejlenek a vadászturizmus, horgászturizmus, természetjárás fejlesztésében, de a környéken található építészeti emlékek – majki műemlékegyüttes, vértesszentkereszti apátság – is vonzza a látogatókat.

Ennek ellenére a turizmus területén komoly hiányosságai vannak a városnak. Oroszlányban kevés kereskedelmi szálláshely van. Ösztönözni kellene a különböző turisztikai attrakciók, szervezetek, együttműködési formák és arcuat-teremtő marketingtevékenységek létrehozását. A majki kastélynak, a volt kamalduli remetesség foresteriájának jelenlegi felújítása lendületet adhat az idegenforgalom, a turizmus fejlődésének, ami nagy szerepet tölthet be a város gazdasági életében.

A Villamos Energia Törvény 2003. január 1-től lehetőséget ad versenypiaci kereskedelemre a villamos energiával. A Vért volt az egyetlen nagyerőmű Magyarországon, amely 2003 után kapacitását teljes mértékben a versenypiacon értékesítette.

A Vért 2007-ben megszerezte a villamosenergia-kereskedelmi engedélyt. Az engedély alapján lehetőség nyílt villamos energia vásárlására is, amellyel a cég 2008-ban a szerződött menetrendi kötelezettségeit kisebb költséggel tudta teljesíteni.

A társaság 2008-ban 210 MW, úgynevezett zsinórvillamosenergiát vásárolt 2009 évre több villamosenergia-kereskedőtől. Tette ezt annak érdekében, hogy – a System Consultinggal korábban előkészített szerződéseknek megfelelően – képes legyen a 250 MW zsinórvillamosenergiát szolgáltatni, azaz erre legyen forrásfedezete. A System Consulting Zrt. azonban 2008. december végén elállt az előkészített szerződésektől, ezért a társaság arra kényszerült, hogy az ehhez tartozó beszerzési szerződésekre ő is elállást jelentsen be. Az áramkereskedők viszont kártérítési pereket indítottak a Vért ellen, amely peres eljárások választott bíróság elé kerültek.

Az előnytelen áramvásárlási szerződéseken túl a társaság gazdasági nehézségeit az is növelte, hogy a szabadpiaci villamos energia ára a gazdasági válság hatására drasztikusan, kb. 50%-kal csökkent.

2009 jelentős változásokat hozott a Márkushegyi Bá-

nyaüzem tevékenységében (életében), júniustól egyfontos működésre tért át az üzem. A fajlagos költségek megtartása érdekében műszaki és humánpolitikai változások kezdődtek. A nyitott vágathossz mintegy 30%-os csökkentése, a Bokodi légakna földadása, a két műszak-harmados termékkiszállítás bevezetése, a visszarabolt anyagok újrahasonosítása is a működési pénzkidadások mérséklését szolgálta.

Az üzem termelésének csökkenése nagymértékű létszámleépítéssel járt. Ez a szervezeti felépítés és az irányítási rendszer egyszerűsítését is szükségessé tette. Ettől kezdve négy operatív részleg (bányász, gépész, villamos, biztonsági) mellett egy csekély létszámú műszaki-gazdasági tervező és kontrolling csoport, valamint egy függetlenített, törvényi minimumra csökkentett létszámú bányamentő-állomás működött.

A választottbírósági-perек mindegyikében elmarasztalták és jelentős összegű kártérítésre kötelezték a társaságot. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet megoldása érdekében a 2010. augusztus 24-ei rendkívüli közgyűlés úgy döntött, hogy csődvédelmet kér a Vért ellen. A Komárom-Esztergom megyei Bíróság (KEM Bíróság) elrendelte a csődeljárást, amelynek kezdő időpontja 2010. augusztus 26-a volt, ez azonnali 90 napos fizetési haladékot jelentett a Vért számára. E naptól kezdve a bíróság által kijelölt vagyonfelügyelő ellenőrzése alatt működött a társaság. A csődeljárás keretében három tárgyalásra került sor a hitelezőkkel. A 2011. január 31-én tartott harmadik hitelezői tárgyalás csődegyezséggel zárult.

A Vértesi Erőmű Zrt. a csődtörvénynek megfelelően 2011. február 4-én bejelentette a KEM Bíróságon, hogy a hitelezőkkel egyezséget kötött, és kérte az egyezség bírósági jóváhagyását. A KEM Bíróság a csődegyezséget 2011. július 7-i hatállyal hagyta jóvá, és a csődeljárást jogerősen befejezetté nyilvánította. A csődegyezés szerinti kifizetések 2011. július hónapban, ill. augusztus elején megtörténtek. A sikeres csődegyezés visszaállította a társaság fizetőképességét, segítségével sikerült megőrizni a Vért jogi létét, a társaság kezelni tudta a peresítések pénzügyi következményeit.

A Vért, a sikeres csődegyezséget követően, a főtulajdonos (MVM) által is jóváhagyott Reorganizációs Terv alapján működött. A 2011-ben összeállított terv a Márkushegyi Bányaiüzem termelésének 2012. év végi megszüntetésével és az erőmű 2014. év végi bezárásával számolt.

A Vért Reorganizációs Terve 2012. évi felülvizsgálata a Márkushegyi Bányaiüzem működését 2 évvel meghosszabbította Oroszlány várossal és Bokod községgel kötött szerződésekben vállalt távfűtési és melegvíz-ellátási kötelezettsége teljesítésének érdekében. Az MVM döntése szerint a szénbánya 2014. december 31-én beszüntette a szénkitermelést, és megkezdődött a bánya felhagyásával kapcsolatos 4 éves munka. A költségek forrása a szénipari szerkezetátalakítási csomagon belül rendelkezésre áll.

A Márkushegyi Bányaiüzem kitermelhető műrevaló szénvagyonra még ma is legalább 11-12 millió tonna (az

eddig kitermelt mennyiség kb. 44 Mt). Bezárása nemzetgazdasági veszteséget okozott.

Az oroszlányi lakáshelyzet megváltozott. A város lakosságának csökkenése ellenére a lakások száma növekedést mutat a magánérs építéseknek köszönhetően. Lakásfelesleg keletkezett, a lakások ára lényegesen lecsökkent. Megindult azonban és folyamatosan tart az iparosított technológiával készült lakóépületek energiatakarékos felújítása. Ez a felújítás állami és önkormányzati támogatással kezdődött a tulajdonosok költségviselése mellett, később azonban az állami támogatás megszűnt.

Az utóbbi évek ipartelepítése a lakásárak növekedését, a munkanélküliség lényeges javulását eredményezte.

A település hosszú távú fejlődése szempontjából elengedhetetlen Oroszlány városi rangjának erősítése, kistérségi központtá fejlesztése.

Oroszlány járási székhely lett, s ez szükségessé teszi a város igazgatási intézményhálózatának bővítését, és megfelelő működtetését. Ezt a célt szolgálja az Óváros (az Alsótelep) fejlesztése, a funkcióvesztett Arany János Iskola átépítése járási és polgármesteri hivatallá, átalakítása igazgatási, szolgáltatási, valamint kulturális és konferencia központtá.

Az Arany János Iskola

A másik alapvető feladat a város ipari szerkezetének további átalakítása, vállalkozások betelepítése, hogy népességmegtartó képessége ne csökkenjen, hanem stabilizálódjon.

Oroszlány bányászata nem több évszázados, de beírta magát a magyar szénbányászat történetébe. Az 1957-ben létrejött Oroszlányi Szénbányák az oroszlányi medence széntermelésének legjelentősebb szakaszában működött, tevékenysége 36 éve során mindvégig a hazai szénbányászat élvonalához tartozott. Az oroszlányi bányák széntermelése 77 év alatt kb. 145 millió tonna volt.

Az Oroszlányi Hőerőmű létesítése pozitív döntés volt az oroszlányi szénbányászat, az ország energiaellátása és a térség foglalkoztatása szempontjából. Fennál-

lása során műszaki-gazdasági megfontolások helyett az Oroszlányi Hőerőmű létét is politikai döntések határozták meg.

Sajnálatos, hogy a Bicskei Hőerőmű építésének leállítására (1981) után nem épülhetett egy vagy két blokkos, nagyobb teljesítményű, magasabb hatásfokú erőmű Oroszlányban, pedig a műszaki lehetőség adott volt hozzá, és belépett a termelésbe a nagy kapacitású Márkushegyi Bányaiüzem is.

Az új erőmű létesítése lehetőséget adott volna a bányai-erőmű vertikum termelésének optimalizálására, a villamosenergia-előállítás költségének csökkentésére, a vállalat gazdaságos működésének hosszú távú megalapozására. A kapacitása, a lehetőségei teljes kihasználásával működő bányai önköltsége a legkedvezőbb. Az ehhez méretezett, nagyteljesítményű (2x215 MW vagy 2x250 MW) hőerőmű magasabb (36-40%-os) hatásfokával állta volna az árversenyt más fosszilis energiával működő erőművekkel szemben. A fűtőanyag-ellátás az oroszlányi bányákból biztosított volt.

A Vért a fennállásának 21 éve alatt nagyon sok gazdasági-pénzügyi nehézségen lett úrrá, hol állami segítség, hol a „szénfillér”, vagy egy csődeljárás mentette meg, de működésével mindvégig hozzájárult a térség munkaerő-gondjainak és a települések gazdálkodásának javításához. A társaság eddigi fennmaradásának talán egyik döntő tényezője volt, hogy elkerülte a privatizációt.

A korábbi évtizedekben elmaradt jobb hatásfokú erőmű blokkok megépítése a többi szén erőmű sorsára juttatta az Oroszlányi Hőerőművet is. 2016. január 1. után a Vértesi Erőmű Zrt. felszámolása is megkezdődött.

A működési engedély ugyan 2020-ig adott, de Európa liberalizált villamosenergia-kereskedelme miatt az adott műszaki-gazdasági feltételek mellett veszteséges, versenyképtelenné, működése a „szénfillér” nélkül fenntarthatatlanná vált.

A szén iránti igény megszűnt, a Márkushegyi Bányaiüzemet 2014 végén be kellett zárni, az oroszlányi medence szénbányászata és a magyar mélyművelésű szénbányászat visszafejlesztése ezzel befejeződött.

Oroszlány, a több mint 60 éves bányaváros, bányászat nélkül maradt, de jövője és fejlődése már megalapozott.

Jó szerencsét, Oroszlány!

IRODALOM

Kardics István: Oroszlány, a 60 éves bányaváros és az oroszlányi szénbányászat rövid története, Oroszlány (2014)

KARDICS ISTVÁN okl. bányamérnök, okl. bányaiipari gazdasági mérnök 1966-ban végzett a Nehézipari Műszaki Egyetemen, bányaművelési szakon. 1976-ig az É-magyarországi Kőbánya Vállalat tarcali központjában, közben 1970-1973-ig az Országos Földtani Kutató Főosztály Vállalatnál dolgozott. 1976-tól az Oroszlányi Szénbányák, ill. a Vértesi Erőmű Rt. XXIII-as és XX-as bányaiüzemeiben volt csoportvezető, 1984-től a Márkushegyi Bányaiüzem tervezési és műszaki fejlesztési főmérnöke. 2002 végén nyugdíjba vonult, 2005-től az iváncsai kavicsbánya felelős műszaki vezetője.